

ผลของโปรแกรมปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการป้องกันตนเองจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชของ เกษตรกรที่มีผลเลือดอยู่ในระดับเสี่ยงและไม่ปลอดภัย โดยประยุกต์ใช้ทฤษฎี แบบแผนความเชื่อด้านสุขภาพ

จุฬามาศ ศรีमानนท์¹, จิรนนท์ ทองมาก², ชัญญานุช ปรีชา³,
ธนาริพ ประสมบุญ⁴, น้ำทอง พิมพ์บุญ⁵ และสุชานาถ ครองนุศล⁶

บทคัดย่อ

การวิจัยกึ่งทดลอง แบบกลุ่มเดียว วัดผลก่อน-หลังนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลของโปรแกรมปรับเปลี่ยนพฤติกรรมโดยประยุกต์ทฤษฎีแบบแผนความเชื่อด้านสุขภาพในการป้องกันตนเองจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรที่มีผลเลือดอยู่ในระดับเสี่ยงและไม่ปลอดภัย หมู่ที่ 1 บ้านหุบบอน ตำบลเขาคันทรง อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี ดำเนินการทดลองในกลุ่มตัวอย่างจำนวน 35 คน ที่สมัครใจเข้าร่วมการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ 1) โปรแกรมปรับเปลี่ยนพฤติกรรมโดยประยุกต์ใช้ทฤษฎีแบบแผนความเชื่อด้านสุขภาพในการป้องกันตนเองจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรที่มีผลเลือดอยู่ในระดับเสี่ยงและไม่ปลอดภัย ที่ประกอบไปด้วย 5 กิจกรรม ทำการทดลองในวันที่ 14 มกราคม ถึง 19 กุมภาพันธ์ 2563 และ 2) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถามความรู้ การรับรู้และพฤติกรรม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติเชิงอนุมาน ใช้ Paired sample t – test เพื่อทดสอบสมมติฐานโดยกำหนดค่านัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$)

ผลการวิจัย พบว่า หลังได้รับโปรแกรมฯ กลุ่มตัวอย่างมีคะแนนความรู้ การรับรู้และพฤติกรรมในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชเพิ่มขึ้นมากกว่าก่อนได้รับโปรแกรมฯ ($\bar{d}$ ความรู้=1.77, $\bar{d}$ การรับรู้=3.60 และ $\bar{d}$ พฤติกรรม=4.08 ตามลำดับ) เมื่อทดสอบสมมติฐานของการวิจัยพบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (t ความรู้=6.43, t การรับรู้=5.30, t พฤติกรรม=8.07 และ $p < 0.01$) สรุปได้ว่าการประยุกต์ใช้ทฤษฎีแบบแผนความเชื่อด้านสุขภาพ สามารถสร้างการรับรู้เพื่อการป้องกันตนเองจากสารเคมีในกลุ่มเกษตรกรได้ จึงควรมีการกระตุ้นด้วยการสื่อสารสุขภาพอย่างต่อเนื่อง เพื่อลดความเสี่ยงด้านพฤติกรรมของกลุ่มเกษตรกร

คำสำคัญ : เกษตรกร, โปรแกรมปรับเปลี่ยนพฤติกรรม, สารเคมีกำจัดศัตรูพืช

¹นักวิชาการสาธารณสุข โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านชุมตาบง; Email: unjuthamat@gmail.com

²นักวิชาการสาธารณสุข โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลศรีวิชัยน้อย

³นักวิชาการสาธารณสุข โรงพยาบาลเกล่ง

⁴นักวิชาการสาธารณสุข โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านเขาบ่อแก้ว

⁵นักวิชาการสาธารณสุข โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านหนองปรือกันยาง

⁶นักวิชาการสาธารณสุข สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสมุทรปราการ

Effect of self-modifying program for pesticide protection in farmers having blood test at risk and unsafe levels by applying health belief model

Juthamat Srimanon¹, Jiranan Thongmak², Chanyanuch Preecha³
Thanathip Prasombun⁴, Namtong Pimbun⁵ and Suchanat Khrongbungkhla⁶

Abstract

This quasi-experimental research was a one-group pretest-posttest design. It was aimed to investigate the effect of self-modifying program for pesticide protection in farmers having blood test at risk and unsafe levels by applying health belief model. The study was conducted in 35 farmers at Moo.1, Tambol Khoa Kan Song, Sriracha District, Chonburi. Research instruments were 1) self-modifying program for pesticide protection in farmers having blood test at risk and unsafe levels from 14 January to 19 February 2020, and 2) questionnaire about knowledge, perceiving, and behavior. Data were analyzed using descriptive statistics including percentage, mean, standard deviation, and paired sample t-test to test the hypothesis at the statistical significance ($p < 0.05$).

The results showed that after joining the program, the participants had higher scores for knowledge scores, perceiving, and behavior than before joining the program ($\bar{d}$ knowledge = 1.77, $\bar{d}$ perceiving = 3.60, and $\bar{d}$ behavior = 4.08, successively). When testing the hypothesis, there was statistically significant ($p < 0.05$). Hence, it could be concluded that applying the health belief model can help improve perceiving for self-protection from pesticide in farmers. The health communication, therefore, shall be promoted continuously to reduce risky behaviors in farmer group.

Keywords: Farmer, Self-modifying program, Pesticide

¹Public Health Technical Officer, Baan Chum Ta Bong Health Promoting Hospital; Email: unjuthamat@gmail.com

²Public Health Technical Officer, Sri Waree Noi Health Promoting Hospital

³Public Health Technical Officer, Klaeng Hospital

⁴Public Health Technical Officer, Baan Khao Bo Kaeo Health Promoting Hospital

⁵Public Health Technical Officer, Baan Nong Prue Kan Yang Health Promoting Hospital

⁶Public Health Technical Officer, Samut Prakan Provincial Public Health Office

บทนำ

ประเทศไทยเป็นประเทศที่ภาคเกษตรกรรมมีความสำคัญมาก เนื่องจากภูมิประเทศมีความอุดมสมบูรณ์ เอื้อต่อการทำการเกษตรกรรม และประชากรส่วนใหญ่ไม่น้อยกว่าสามสิบล้านคนก็ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลัก แต่เมื่อระยะเวลาผ่านไป ได้เกิดปัญหาทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ได้ลดลงอย่างรวดเร็ว เนื่องจากเป็นยุคของการทำเกษตรแบบอุตสาหกรรม ทำให้เกษตรกรส่วนใหญ่ ทั้งวิถีชีวิตการทำเกษตรแบบดั้งเดิมที่อนุรักษ์ระบบนิเวศ และสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ หันมาใช้เครื่องจักรกลเพื่อทุ่นแรงในการทำเกษตร ประกอบกับพึ่งพาสารเคมี ทั้งปุ๋ยเคมี สารกำจัดศัตรูพืชที่เป็นปัจจัยสำคัญในการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร ซึ่งสารเคมีเหล่านี้เป็นตัวการสำคัญที่ทำให้เกิดผลกระทบที่ร้ายแรงต่อสุขภาพ จากข้อมูลของสำนักโรคจากการประกอบอาชีพและสิ่งแวดล้อม กรมควบคุมโรค ปี 2562¹ พบว่ามีอุบัติการณ์ของการเกิดโรคจากการประกอบอาชีพภาคเกษตรกรรม ที่เกิดจากการได้รับหรือสัมผัสสารพิษสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ได้รับการรักษาจำนวน 3,067 ราย เสียชีวิตกว่า 407 ราย ในขณะที่ข้อมูล 3 ปี ย้อนหลัง เฉลี่ยผู้ป่วยจากพิษสารเคมีสูงถึงปีละกว่า 4 พันราย ซึ่งสารเคมีกำจัดศัตรูพืชเหล่านี้สามารถเข้าสู่ร่างกายได้หลายทาง โดยการสัมผัสทางผิวหนังที่ไม่สวมอุปกรณ์ป้องกัน การสูดหายใจละอองที่ฟุ้งกระจายในอากาศ การรับประทาน อาหาร และดื่มน้ำที่มีสารเคมีปนเปื้อน พฤติกรรมที่ไม่ปลอดภัย เช่น ใช้ถังบรรจุรั่วซึม จรดพื้นทวนทิศทางลม ไม่อาบน้ำหรือเปลี่ยนเสื้อผ้าที่สัมผัสเปื้อนทันที ส่งผลทำให้เกษตรกรมีความเสี่ยงที่จะได้รับสารเคมีเข้าสู่สมในร่างกาย และตกค้างในกระแสเลือดได้ สารเคมีเหล่านี้มีทั้งที่ทำให้เกิดพิษต่อร่างกายแบบเฉียบพลัน และเรื้อรัง อาจมีอาการเล็กน้อยจนถึงขั้นรุนแรง ได้แก่ อาการปวดศีรษะ วิงเวียนศีรษะ หน้ามืดตาลาย ปวดแน่นท้อง บางรายมีอาการรุนแรง ได้แก่ ชัก คับวาย หัวใจวาย และเสียชีวิตในที่สุด²

จากการศึกษาข้อมูลพื้นที่หมู่ที่ 1 บ้านหุบบอน ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพในภาคเกษตรกรรม โดยมีพื้นที่ที่ใช้ในการเกษตรมากถึงร้อยละ 80 ของพื้นที่ทั้งหมด ซึ่งประกอบด้วยพื้นที่ทำไร่ มันสำปะหลัง ไร่สับปะรด สวนมะพร้าว สวนกล้วย และปลูกพืชผักสวนครัวต่าง ๆ ผลกระทบจากการใช้สารเคมีในการควบคุม และกำจัดศัตรูพืช จึงกระจายขยายเป็นวงกว้าง และยังอยู่ในระดับที่ค่อนข้างสูง จากข้อมูลการเจ็บป่วย พบว่า ประชาชนเข้ามารับการรักษา ด้วยอาการ คือ ผื่นหนังแห้งแตก ผื่นแดง เป็นแผลคันตามผิวหนัง มีจุดขาวที่ผิวหนัง ระบบทางเดินหายใจพบอาการ คอแห้ง แสบจมูก ไอ ส่วนบริเวณดวงตาพบอาการเคืองตา ตาแดง ถ้าได้รับการสะสมสารเคมีมาเป็นเวลานาน อาจส่งผลทำให้เกิดโรคมะเร็ง และหัวใจล้มเหลวเฉียบพลันได้ ซึ่งอาการเจ็บป่วยเหล่านี้เป็นผลข้างเคียงที่เกิดจากการได้รับสารเคมีหรือสัมผัสสารเคมีกำจัดศัตรูพืช และยังพบอีกว่าเกษตรกรที่ใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชในการทำเกษตรได้รับการตรวจคัดกรองหาโคลินเอสเตอเรสในเลือด จำนวนเพียง 10 รายเท่านั้น จากเกษตรกรจำนวนทั้งหมด 57 ราย คิดเป็นร้อยละ 17.54 ทำให้เห็นว่าเกษตรกรไม่ทราบถึงอันตรายที่เกิดจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อสุขภาพตามมา อาจเป็นเพราะขาดความรู้เรื่องอันตรายจากการใช้สารเคมีกำจัด

ศัตรูพืช การมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช หรือทัศนคติต่อการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชไม่เหมาะสม

กลุ่มเกษตรกรในหมู่ 1 บ้านหุบบอน ส่วนใหญ่ทำการเพาะปลูกมันสำปะหลัง สับปะรด และมะพร้าว จากการสังเกต และสัมภาษณ์โดยใช้แบบสอบถาม พบว่า สารเคมีที่ใช้ในการทำเกษตรในพื้นที่แบ่งตามประเภทของสารเคมีได้เป็น 2 ประเภท คือ กลุ่มยาฆ่าแมลง ได้แก่ คาร์บาเมท (carbamate), ออร์गेโนฟอสเฟต (Organophosphate) และกลุ่มยาฆ่าหญ้ากำจัดศัตรูพืช ได้แก่ พาราควอต (Paraquat), ไกลโฟเสต (Glyphosate) เป็นต้น ประกอบกับเกษตรกรมีการใช้สารเคมีในการกำจัดศัตรูพืชเป็นประจำ ร้อยละ 94.74 ไม่ได้ศึกษาเอกสารหรือฉลากของสารเคมีกำจัดศัตรูพืชก่อนใช้ ร้อยละ 73.68 ไม่มีการสวมใส่ชุดอุปกรณ์ป้องกันตนเองหรือสวมใส่ชุดอุปกรณ์ป้องกันไม่ครบถ้วนขณะใช้สารเคมี ร้อยละ 100 ไม่มีการคัดแยกหรือทำลายบรรจุภัณฑ์ที่ถูกวิธี ร้อยละ 56.14 และหลังจากการฉีดพ่นสารเคมี ไม่อาบน้ำหรือทำความสะอาดร่างกายทันที ร้อยละ 21.05 จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าเกษตรกรมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช และการดูแลตนเองหลังจากฉีดพ่นสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อสุขภาพของตนเอง และบุคคลรอบข้าง จากการตรวจสอบข้าง จากการตรวจสอบสารเคมีในเลือด (โคลินเอสเตอเรส) ของเกษตรกรพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่มีผลระดับสารเคมีในเลือดอยู่ในระดับเสี่ยงและเสี่ยงมาก คณะผู้วิจัยสนใจกลุ่มเกษตรกรที่มีผลเลือดอยู่ในระดับเสี่ยงมาก ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีระดับการรับรู้เรื่องอันตรายจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชอยู่ในระดับต่ำ มีสาเหตุมาจากเกษตรกรไม่อ่านฉลากหรือคำแนะนำของสารเคมีกำจัดศัตรูพืช และไม่สวมใส่ชุดอุปกรณ์ป้องกันสารเคมีกำจัดศัตรูพืช สาเหตุดังกล่าวอาจก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพและรุนแรงถึงขั้นเสียชีวิตได้

ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงจัดทำโปรแกรมปรับเปลี่ยนพฤติกรรมโดยประยุกต์ทฤษฎีแบบแผนความเชื่อด้านสุขภาพในการป้องกันตนเองจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรที่มีผลเลือดอยู่ในระดับเสี่ยงและไม่ปลอดภัย เป็นเวลา 4 สัปดาห์เพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมแบบค่อยเป็นค่อยไปด้วยความสมัครใจ โดยการประยุกต์ใช้แบบแผนความเชื่อด้านสุขภาพ⁴ (Health belief model) ไปใช้ในการสร้างเสริมสุขภาพ เนื่องจากทางโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านหุบบอน ยังไม่มีการนำทฤษฎีแบบแผนความเชื่อด้านสุขภาพ (Health belief model) มาประยุกต์ใช้ในพื้นที่เพื่อให้เกิดการปฏิบัติตนบุคคลในการป้องกันอันตรายจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชหรือการให้ความร่วมมือในการป้องกันอันตรายจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืช โดยขึ้นอยู่กับความเชื่อด้านสุขภาพ และปัจจัยร่วมที่ชักนำให้เกิดการปฏิบัติ โดยเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนความรู้พฤติกรรมและทัศนคติในการป้องกันตนเองจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชก่อนและหลังการได้รับโปรแกรมปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการป้องกันตนเองจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชและคาดหวังว่าการวิจัยครั้งนี้จะเกิดประโยชน์ต่อการเรียนรู้

วัตถุประสงค์

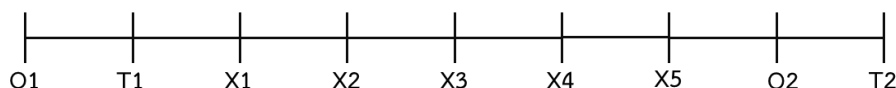
1. เพื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนความรู้ในการป้องกันตนเองจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชก่อนและหลังการประยุกต์ใช้ทฤษฎีแบบแผนความเชื่อด้านสุขภาพในการป้องกันตนเองจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืช
2. เพื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนการรับรู้ในการป้องกันตนเองจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชก่อนและหลังการประยุกต์ใช้ทฤษฎีแบบแผนความเชื่อด้านสุขภาพในการป้องกันตนเองจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืช
3. เพื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนพฤติกรรมในการป้องกันตนเองจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชก่อนและหลังการประยุกต์ใช้ทฤษฎีแบบแผนความเชื่อด้านสุขภาพในการป้องกันตนเองจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืช

กรอบแนวคิด

วิธีการวิจัย

การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยแบบกึ่งทดลอง (Quasi-Experimental Research) วัดผลก่อนและหลังการทดลอง (one group pre-post Test) เพื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนความรู้ การรับรู้ และพฤติกรรมในการป้องกันตนเองจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชก่อนและหลังการได้รับ โปรแกรมปรับเปลี่ยนพฤติกรรมโดยประยุกต์ทฤษฎีแบบแผนความเชื่อด้านสุขภาพ ระยะเวลาที่ทำการศึกษา 4 สัปดาห์ ตั้งแต่วันที่ 14 มกราคม – 17 กุมภาพันธ์ 2563 โดยมีแผนการวิจัย ดังนี้

เมื่อ O1 คือ การเก็บข้อมูลก่อนได้รับโปรแกรมฯ

T1 คือ การตรวจคัดกรองหาสารเคมีในกระแสเลือดก่อนได้รับโปรแกรมฯ

X1 คือ การจัดกิจกรรมเพื่อเสริมการเรียนรู้และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมครั้งที่ 1 รับรู้โอกาสเสี่ยง

X2 คือ การจัดกิจกรรมเพื่อเสริมการเรียนรู้และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมครั้งที่ 2 อันตรายจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช

X3 คือ การจัดกิจกรรมเสริมการเรียนรู้และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมครั้งที่ 3 การป้องกันตนเองจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืช และการลดสารเคมีตกค้างผักที่บริโภค สมุนไพรจัดพิษ

X4 คือ การจัดกิจกรรมเสริมการเรียนรู้และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมครั้งที่ 4 การวิเคราะห์และทบทวนปัญหาหรืออุปสรรคและการจัดการตนเอง

X5 คือ การจัดกิจกรรมเสริมการเรียนรู้และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมครั้งที่ 5 สื่อและการเข้าถึงแหล่งความรู้ และการสื่อสารสุขภาพ

O2 คือ การเก็บข้อมูลหลังได้รับโปรแกรมฯ

T2 คือ การตรวจคัดกรองหาสารเคมีในกระแสเลือดหลังได้รับโปรแกรมฯ

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร คือ เกษตรกรที่มีรายชื่ออยู่ในชุมชนบ้านหุบบอน หมู่ที่ 1 ตำบลเขาคันทรง อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี และเป็นเกษตรกรที่มีผลการตรวจคัดกรองสารเคมีตกค้างในกระแสเลือดอยู่ในกลุ่มเสี่ยงและไม่ปลอดภัย จำนวน 35 คน โดยดำเนินการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive sampling) ตามเกณฑ์คุณสมบัติ ดังนี้

เกณฑ์คัดกลุ่มตัวอย่างเข้า (Inclusion criteria)

1. อายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป
2. เป็นผู้ที่อ่านออก เขียนได้
3. เป็นเกษตรกรที่สัมผัส ผสม และฉีดพ่นสารเคมี ไม่น้อยกว่า 6 เดือน
4. สัมผัสใจเข้าร่วมโครงการวิจัย

เกณฑ์คัดกลุ่มตัวอย่างออก (Exclusion criteria)

1. เจ็บป่วยเฉียบพลันระหว่างการทดลองจนไม่สามารถเข้าร่วมการวิจัยได้
2. ถอนตัวออกจากกรวิจัย

กลุ่มตัวอย่างในงานวิจัยนี้ ได้จากการคำนวณโดยใช้โปรแกรม G*Power ซึ่งเป็นโปรแกรมที่เป็นสากล และยอมรับให้เกิดความคลาดเคลื่อนของการสุ่มตัวอย่างได้ 5% ที่ระดับความเชื่อมั่น 95%

จากการคำนวณในสูตรข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า ต้องใช้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง อย่างน้อย 27 คน จึงจะสามารถเป็นตัวแทนและอ้างอิงไปยังประชากรกลุ่มเป้าหมายได้ แต่เพื่อป้องกันความคลาดเคลื่อนและการสูญหายของข้อมูลในระหว่างการทำกิจกรรม (Data loss) คณะผู้วิจัยจึงเพิ่มขนาดกลุ่มตัวอย่างอีกร้อยละ 30 ดังนั้นจึงได้กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยจำนวน 35 คน

เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล

1. เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง คือ โปรแกรมปรับเปลี่ยนพฤติกรรมโดยประยุกต์ทฤษฎีแบบแผนความเชื่อด้านสุขภาพในการป้องกันตนเองจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรที่มีผลเลือดอยู่ในระดับเสี่ยงและไม่ปลอดภัย เป็นเวลา 4 สัปดาห์ เพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมแบบค่อยเป็นค่อยไปด้วยความสมัครใจ โดยประยุกต์ใช้แบบแผนความเชื่อด้านสุขภาพ (Health belief model) ไปใช้ในการสร้างเสริมสุขภาพ โดยมีรายละเอียดดังนี้

กิจกรรมที่ 1 การรับรู้โอกาสเสี่ยง (Perceived Susceptibility) ให้กลุ่มตัวอย่างรับรู้โอกาสเสี่ยงด้วยตนเอง โดยดูแถบวัดระดับเลือดเทียบกับผลเลือดของตนเอง พร้อมวิเคราะห์และทบทวนตนเองถึงโอกาสเสี่ยงต่อการรับสารเคมีเข้าสู่ร่างกายในชีวิตประจำวันของตนเอง ว่าทำไมผลถึงเป็นเช่นนั้น

กิจกรรมที่ 2 การรับรู้ถึงอันตรายจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช (Perceived Severity) ให้กลุ่มตัวอย่างรับรู้ถึงอันตรายจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช จากภาพข่าวหรือเหตุการณ์ที่เคยเกิดขึ้นจริง จากนั้นคณะผู้วิจัยให้ความรู้ผ่านสื่อที่จัดทำขึ้นเอง เพื่อให้กลุ่มตัวอย่างเข้าใจได้ง่าย

กิจกรรมที่ 3 การป้องกันตนเองจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืช และการลดสารเคมีตกค้างผักที่บริโภค สมุนไพรขจัดพิษ (Perceived Benefits) ให้ความรู้เกี่ยวกับการป้องกันตนเองจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืช และการลดสารเคมีตกค้างผักที่บริโภค สมุนไพรขจัดพิษ อีกทั้งให้คำแนะนำในการปฏิบัติตนที่ถูกต้องเหมาะสม

กิจกรรมที่ 4 การวิเคราะห์และทบทวนปัญหาหรืออุปสรรคและการจัดการตนเอง (Perceived Barriers) ให้วิเคราะห์และทบทวนตนเองว่าอะไรคือมีปัญหาหรืออุปสรรค ที่จะขัดขวางการมีพฤติกรรมดีของตนเอง และจะร่วมกันหาทางจัดการกับอุปสรรคนั้นอย่างไร

กิจกรรมที่ 5 สื่อและการเข้าถึงแหล่งความรู้ และการสื่อสารสุขภาพ

2. เครื่องมือที่ใช้ในจัดเก็บข้อมูล คือ แบบสอบถามความรู้ พฤติกรรมและทัศนคติต่อการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ประกอบด้วย 4 ส่วน

ส่วนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลส่วนบุคคลเกี่ยวกับคุณลักษณะทางประชากร ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา ระยะเวลาในการเพาะปลูก ระยะเวลาในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช

ส่วนที่ 2 แบบสอบถามความรู้ของเกษตรกรในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช การแปลผลระดับความรู้เกี่ยวกับอันตรายและการป้องกันตนเองจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืช มีข้อคำถาม จำนวน 10 ข้อ มี โดยมิเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

ข้อความเชิงบวก (Positive statement) คือ

ใช่ ให้คะแนน คือ 1 คะแนน

ไม่ใช่ ให้คะแนน คือ 0 คะแนน

ข้อความเชิงลบ (Negative statement) คือ

ใช่ ให้คะแนน คือ 0 คะแนน

ไม่ใช่ ให้คะแนน คือ 1 คะแนน

การแปลผลระดับความรู้ของเกษตรกรในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช มีการแปลผลคะแนน ดังนี้

คะแนน 0 – 5 หมายถึง ความรู้อยู่ในระดับต่ำ

คะแนน 6 – 7 หมายถึง ความรู้อยู่ในระดับปานกลาง

คะแนน 8 – 10 หมายถึง ความรู้อยู่ในระดับสูง

ส่วนที่ 3 แบบสอบถามการรับรู้ของเกษตรกรตามทฤษฎีแบบแผนความเชื่อด้านสุขภาพในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช โดยมีเกณฑ์การประเมินระดับแบบสอบถามการรับรู้เกี่ยวกับการป้องกันตนเองของเกษตรกรในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช จำนวน 20 ข้อ มี โดยมีเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้

ข้อความเชิงบวก (Positive statement) คือ

เห็นด้วย ให้คะแนน คือ 3 คะแนน

ไม่แน่ใจ ให้คะแนน คือ 2 คะแนน

ไม่เห็นด้วย ให้คะแนน คือ 1 คะแนน

ข้อความเชิงลบ (Negative statement) คือ

เห็นด้วย ให้คะแนน คือ 1 คะแนน

ไม่แน่ใจ ให้คะแนน คือ 2 คะแนน

ไม่เห็นด้วย ให้คะแนน คือ 3 คะแนน

การแปลผลระดับแบบสอบถามการรับรู้เกี่ยวกับการป้องกันตนเองของเกษตรกรในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช เกณฑ์การให้ คะแนน^๓ ดังนี้

คะแนน 20 - 33 หมายถึง การรับรู้ในระดับไม่ดี

คะแนน 34 - 47 หมายถึง การรับรู้ในระดับปานกลาง

คะแนน 48 - 60 หมายถึง การรับรู้ในระดับดี

ส่วนที่ 4 แบบสอบถามพฤติกรรมการป้องกันตนเองของเกษตรกรในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช มีจำนวน 20 ข้อ โดยมีเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้

ข้อความเชิงบวก (Positive statement) คือ

บ่อยมากที่สุด ให้คะแนน คือ 5 คะแนน

บ่อย ให้คะแนน คือ 4 คะแนน

บางครั้ง	ให้คะแนน	คือ 3 คะแนน
นานครั้ง	ให้คะแนน	คือ 2 คะแนน
น้อยที่สุดหรือไม่เลย	ให้คะแนน	คือ 1 คะแนน

ข้อความเชิงลบ (Negative statement) คือ

ปฏิบัติทุกครั้ง	ให้คะแนน	คือ 1 คะแนน
ปฏิบัติบ่อยครั้ง	ให้คะแนน	คือ 2 คะแนน
ปฏิบัติเป็นบางครั้ง	ให้คะแนน	คือ 3 คะแนน
ปฏิบัตินาน ๆ ครั้ง	ให้คะแนน	คือ 4 คะแนน
ไม่เคยปฏิบัติ	ให้คะแนน	คือ 5 คะแนน

การแปลผลระดับแบบสอบถามพฤติกรรมการป้องกันตนเองของเกษตรกรในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช เกณฑ์การให้ คะแนนอ้างอิงของ Best John W.⁵ ดังนี้

คะแนน 5-19	หมายถึง พฤติกรรมอยู่ในระดับไม่ดี
คะแนน 20-34	หมายถึง พฤติกรรมอยู่ในระดับปานกลาง
คะแนน 35-50	หมายถึง พฤติกรรมอยู่ในระดับดี

การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

เครื่องมือในการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยใช้เครื่องมือจากการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่สัมพันธ์กับพฤติกรรม การใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพ ของเกษตรกรที่ปลูกข้าวโพด ตำบลสถาน อำเภอน่านน้อย จังหวัดน่าน⁶ ซึ่งมีค่าดัชนีความตรงตามเนื้อหาของผู้ทรงคุณวุฒิ (scale-level CVI /Ave) 2.51/3 เท่ากับ 0.84 และค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นโดยรวมของแบบสอบถาม เท่ากับ 0.75

การวิเคราะห์ทางสถิติ

คณะผู้วิจัยนำข้อมูลส่วนบุคคลและข้อมูลความรู้ พฤติกรรมและทัศนคติในการป้องกันตนเองจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชของกลุ่มตัวอย่างมาประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป ดังนี้

1. วิเคราะห์ข้อมูลส่วนบุคคลด้วยสถิติเชิงพรรณนา (descriptive analysis) เพื่ออธิบายคุณลักษณะของเกษตรกร ได้แก่ การแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
2. วิเคราะห์และทดสอบสมมติฐาน เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนความรู้ พฤติกรรมและทัศนคติในการป้องกันตนเองจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชก่อนและหลังการได้รับโปรแกรมปรับเปลี่ยนพฤติกรรม การป้องกันตนเองจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืช โดยใช้สถิติ Paired – sample t-test โดยใช้ข้อมูลที่นำมาทดสอบมีการแจกแจงแบบโค้งปกติ

ผลการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน 22 คน คิดเป็นร้อยละ 62.86 และเพศหญิงจำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 37.14 อายุส่วนใหญ่มีอายุอยู่ในช่วง 31-40 ปี จำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 40 รองลงมาคือ ช่วง 41-50 ปี จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 22.86 และช่วง 51-60 ปี จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 14.29 ตามลำดับ สถานภาพส่วนใหญ่สมรส จำนวน 29 คน คิดเป็นร้อยละ 82.86 รองลงมาคือ โสดจำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 14.28 และหม้าย จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 2.86 ตามลำดับ ระดับการศึกษาส่วนใหญ่ จบระดับประถมศึกษา จำนวน 19 คน คิดเป็นร้อยละ 54.29 รองลงมาคือ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 31.43 และมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 14.28 ตามลำดับ ระยะเวลาในการเพาะปลูกส่วนใหญ่ เพาะปลูกมาเป็นระยะเวลา 21 – 30 ปี จำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 31.43 รองลงมาคือ มากกว่า 30 ปี จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 25.71 และ 11– 20 ปี จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 22.86 ตามลำดับ ระยะเวลาที่ใช้สารเคมีส่วนใหญ่ ใช้สารเคมี 6 เดือน – 10 ปี จำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 37.14 รองลงมา คือ 21– 30 ปี จำนวน 12 คน คิดเป็นร้อยละ 34.29 ตามลำดับ ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	22	62.86
หญิง	13	37.14
อายุ		
>20 ปี	2	5.71
21-30 ปี	3	8.57
31-40 ปี	14	40.00
41-50 ปี	8	22.86
51-60 ปี	5	14.29
61-70 ปี	3	8.57
$\bar{X} \pm S.D. = 41.83 \pm 13.76$		
Min = 15, Max = 70		
สถานภาพ		
โสด	5	14.28
สมรส	29	82.86
หม้าย	1	2.86

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
ระดับการศึกษา		
ประถมศึกษา	19	54.29
มัธยมศึกษาตอนต้น	11	31.43
มัธยมศึกษาตอนปลาย	5	14.28
ระยะเวลาในการเพาะปลูก		
6 เดือน – 10 ปี	7	20.00
11 ปี – 20 ปี	8	22.86
21 ปี – 30 ปี	11	31.43
> 30 ปี	9	25.71
$\bar{X} \pm S.D. = 20.83 \pm 11.50$		
Min = 1 ปี, Max = 41 ปี		
ระยะเวลาที่ใช้สารเคมี		
6 เดือน – 10 ปี	13	37.14
11 ปี – 20 ปี	6	17.14
21 ปี – 30 ปี	12	34.29
> 30 ปี	4	11.43

ก่อนได้รับโปรแกรมฯ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีระดับความรู้ในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชอยู่ในระดับสูง จำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 45.71 และหลังได้รับโปรแกรมฯ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีระดับความรู้อยู่ในระดับสูง จำนวน 29 คน คิดเป็นร้อยละ 82.86 ดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 จำนวน ร้อยละ ตามระดับความรู้ในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของกลุ่มตัวอย่าง ก่อนและหลังได้รับโปรแกรมฯ

ระดับความรู้ในการใช้สารเคมี กำจัดศัตรูพืช	กลุ่มตัวอย่าง (n=35)			
	ก่อนได้รับโปรแกรมฯ		หลังได้รับโปรแกรมฯ	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ระดับสูง	16	45.71	29	82.86
ระดับปานกลาง	14	40.00	6	17.14
ระดับต่ำ	5	14.29	0	0.00

ก่อนได้รับโปรแกรมฯ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีคะแนนความรู้ในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชเฉลี่ย 6.94 คะแนน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 1.49 คะแนน และหลังได้รับโปรแกรมฯ มีคะแนนเฉลี่ย 8.71 คะแนน และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 1.12 คะแนน ซึ่งหลังได้รับโปรแกรมฯ กลุ่มตัวอย่างมีคะแนนความรู้ในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชเพิ่มขึ้นมากกว่าก่อนได้รับโปรแกรมฯ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($t=6.43$, $p < 0.01$) ดังแสดงในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 คะแนนเฉลี่ยความรู้ในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของกลุ่มตัวอย่าง ก่อนและหลังได้รับโปรแกรม

ความรู้ในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช	กลุ่มตัวอย่าง (n=35)			
	$\bar{X}$	S.D.	t	p-value
ก่อนได้รับโปรแกรมฯ	6.94	1.49	6.43	0.00*
หลังได้รับโปรแกรมฯ	8.71	1.12		

*p-value < 0.01

ก่อนได้รับโปรแกรมฯ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีระดับการรับรู้เกี่ยวกับความปลอดภัยในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชอยู่ในระดับปานกลาง จำนวน 19 คน คิดเป็นร้อยละ 54.29 และหลังได้รับโปรแกรมฯ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ มีระดับการรับรู้อยู่ในระดับดี จำนวน 30 คน คิดเป็นร้อยละ 85.71 ดังแสดงในตารางที่ 4

ตารางที่ 4 จำนวน ร้อยละ ตามระดับการรับรู้เกี่ยวกับความปลอดภัยในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของกลุ่มตัวอย่าง ก่อนและหลังได้รับโปรแกรมฯ

ระดับการรับรู้เกี่ยวกับความปลอดภัยในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช	กลุ่มตัวอย่าง (n=35)			
	ก่อนได้รับโปรแกรมฯ		หลังได้รับโปรแกรมฯ	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ระดับดี	16	45.71	30	85.71
ระดับปานกลาง	19	54.29	5	14.29
ระดับไม่ดี	0	0.00	0	0.00

ก่อนได้รับโปรแกรมฯ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีคะแนนการรับรู้เกี่ยวกับความปลอดภัยในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชเฉลี่ย 47.08 คะแนน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 2.98 คะแนน และหลังได้รับโปรแกรมฯ มีคะแนนเฉลี่ย 50.68 คะแนน และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 2.78 คะแนน ซึ่งหลังได้รับโปรแกรมฯ กลุ่มตัวอย่างมีคะแนนการรับรู้เกี่ยวกับความปลอดภัยในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชเพิ่มขึ้นมากกว่าก่อนได้รับโปรแกรมฯ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($t=5.30$, $p < 0.01$) ดังแสดงในตารางที่ 5

ตารางที่ 5 คะแนนเฉลี่ยการรับรู้เกี่ยวกับความปลอดภัยในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของกลุ่มตัวอย่าง ก่อนและหลังได้รับโปรแกรมฯ

การรับรู้เกี่ยวกับความปลอดภัย ในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช	กลุ่มตัวอย่าง (n=35)			
	$\bar{X}$	S.D.	t	p-value
ก่อนได้รับโปรแกรมฯ	47.08	2.98	5.30	0.00*
หลังได้รับโปรแกรมฯ	50.68	2.78		

*p-value < 0.01

ก่อนได้รับโปรแกรมฯ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีระดับพฤติกรรมกำบังตนเองในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชอยู่ในระดับดี จำนวน 34 คน คิดเป็นร้อยละ 97.14 และหลังได้รับโปรแกรมฯ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีระดับทัศนคติอยู่ในระดับดี จำนวน 35 คน คิดเป็นร้อยละ 100 ดังแสดงในตารางที่ 6

ตารางที่ 6 จำนวน ร้อยละ ตามระดับพฤติกรรมกำบังตนเองในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของกลุ่มตัวอย่างก่อนและหลังได้รับโปรแกรมฯ

ระดับพฤติกรรมกำบังตนเอง ในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช	กลุ่มตัวอย่าง (n=35)			
	ก่อนได้รับโปรแกรมฯ		หลังได้รับโปรแกรมฯ	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ระดับดี	34	97.14	35	100.00
ระดับปานกลาง	1	2.86	0	0.00
ระดับไม่ดี	0	0.00	0	0.00

ก่อนได้รับโปรแกรมฯ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีคะแนนพฤติกรรมกำบังตนเองในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชเฉลี่ย 38.00 คะแนน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 2.68 คะแนน และหลังได้รับโปรแกรมฯ มีคะแนนเฉลี่ย 42.08 คะแนน และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 2.69 คะแนน ซึ่งหลังได้รับโปรแกรมฯ กลุ่มตัวอย่างมีคะแนนพฤติกรรมกำบังตนเองในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชเพิ่มขึ้นมากกว่าก่อนได้รับโปรแกรมฯ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($t=8.07$, $p < 0.01$) ดังแสดงในตารางที่ 7

ตารางที่ 7 คะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมการป้องกันตนเองในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของกลุ่มตัวอย่าง ก่อนและหลังได้รับโปรแกรมฯ

พฤติกรรมการป้องกันตนเอง ในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช	กลุ่มทดลอง (n=35)			
	$\bar{X}$	S.D.	t	p-value
ก่อนได้รับโปรแกรมฯ	38.00	2.68	8.07	0.00*
หลังได้รับโปรแกรมฯ	42.08	2.69		

*p-value < 0.01

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเกี่ยวกับผลของโปรแกรมปรับเปลี่ยนพฤติกรรมโดยประยุกต์ทฤษฎีแบบแผนความเชื่อด้านสุขภาพในการป้องกันตนเองจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรที่มีผลเลือดอยู่ในระดับเสี่ยงและไม่ปลอดภัย โดยใช้หลักการสอนตามแนวคิดแบบแผนความเชื่อด้านสุขภาพ (Health Belief Model) ด้านการรับรู้โอกาสเสี่ยง ด้านการรับรู้ความรุนแรงของโรค ด้านการรับรู้ถึงประโยชน์ของการรักษาและป้องกันโรค และด้านการรับรู้ต่ออุปสรรค ดังนี้

หลังจากการจัดกิจกรรมให้ความรู้ เกษตรกรมีความรู้เพิ่มขึ้นมากกว่าก่อนการให้ความรู้ อาจเป็นเพราะกิจกรรมให้ความรู้ในเรื่องอันตรายจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช⁷ โดยให้รับชมสื่อวีดิทัศน์เกี่ยวกับอันตรายจากการใช้สารเคมี เป็นวีดิโอเกี่ยวกับผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการใช้สารเคมีโดยตรงจากเหตุการณ์จริงที่เกิดขึ้น ซึ่งวีดิโอมีทั้งภาพและเสียงจากผู้มีประสบการณ์จริง ทำให้ผู้รับชมเข้าใจได้ง่าย เกิดความรู้ความเข้าใจ และเห็นถึงอันตรายที่เกิดจากการใช้สารเคมีที่เกิดขึ้นจริง กิจกรรมให้ความรู้เกี่ยวกับการป้องกันตนเองจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืช การลดสารเคมีตกค้างผักที่บริโภค และสมุนไพรกำจัดพืช ในกิจกรรมมีจะเป็นการบรรยายพร้อมทั้งแจกสื่อให้ความรู้ในรูปแบบวงล้อ ประกอบไปด้วยอุปกรณ์ป้องกันตนเองจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืช วิธีล้างผักเพื่อลดสารเคมีตกค้าง และสมุนไพรที่ใช้ขับสารพิษในร่างกาย ซึ่งเป็นรูปแบบที่แปลกใหม่ทำให้เกิดความน่าสนใจ เข้าใจง่าย มีวิธีและขั้นตอนบอกอย่างละเอียด ทำให้ผู้มีความรู้ที่ถูกต้องเกี่ยวกับการป้องกันตนเองจากสารเคมี ตามทฤษฎีการเรียนรู้ด้านพุทธิพิสัย⁸ (Cognitive Domain) เริ่มจากการมีความรู้ที่ถูกต้อง ทำให้เกิดความเข้าใจ นำไปสู่การประยุกต์ใช้ การวิเคราะห์ สังเคราะห์ และประเมินค่าในการตัดสินใจ

จากการวิเคราะห์ข้อมูล หลังจากได้รับโปรแกรมฯ เกษตรกรมีคะแนนความรู้ในเรื่องสารเคมีกำจัดศัตรูพืช มีคะแนนพฤติกรรมการป้องกันตนเองจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช และการรับรู้โอกาสเสี่ยง การรับรู้ความรุนแรงของโรค การรับรู้ถึงประโยชน์ของการรักษาและป้องกันโรค และการรับรู้อุปสรรคต่อการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช เพิ่มขึ้นมากกว่าก่อนได้รับโปรแกรมปรับเปลี่ยนพฤติกรรมตามแบบแผนความเชื่อด้านสุขภาพ⁹ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะเกษตรกรได้รับรู้โอกาสเสี่ยงการเกิดผลกระทบจากการใช้

สารเคมีกำจัดศัตรูพืช จากสื่อให้ความรู้เกี่ยวกับความรุนแรงของระดับสารเคมีตกค้างในเลือด แบ่งออกเป็น 4 ระดับ คือ ปกติ ปกติถึง เลี่ยง และไม่ปกติถึง ซึ่งแต่ละระดับก็จะมีความเสี่ยงของผลกระทบจากสารเคมีที่แตกต่างกัน ยิ่งระดับสารเคมีในเลือดสูงความเสี่ยงที่จะได้รับผลกระทบสูงตามไปด้วยเช่นกัน ในด้านการรับรู้ความรุนแรงและการป้องกันตนเองจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืช มีการให้ความรู้ผ่านวีดิทัศน์และการบรรยายในเรื่องของอุปกรณ์ป้องกันตนเอง สมุนไพรกำจัดพิษ และการล้างผักด้วยวิธีต่าง ๆ เพื่อขจัดสารเคมีตกค้างในผัก ในด้านการรับรู้อุปสรรคปัญหาและการจัดการตนเอง โดยมีการจัดกิจกรรมให้กับเกษตรกรที่อยู่ในกลุ่มเสี่ยงและประชาชนทั่วไป ได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ถึงเรื่องอุปสรรคในการป้องกันตนเองจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช และหาแนวทางการแก้ไขปัญหาาร่วมกันภายในกลุ่ม ซึ่งในทุก ๆ กิจกรรมจะเปิดโอกาสให้ผู้ที่มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น และซักถามในประเด็นที่สงสัย มีการแลกเปลี่ยนและเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้ดำเนินกิจกรรมกับเกษตรกรที่เข้าร่วมกิจกรรม ทำให้เกษตรกรเกิดความเข้าใจ และมีพฤติกรรมในการป้องกันตนเองจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่ดีขึ้น^{3,5,10} หลังได้รับโปรแกรมฯ เกษตรกรมีคะแนนด้านการรับรู้โอกาสเสี่ยง การรับรู้ความรุนแรง การรับรู้ผลประโยชน์ การรับรู้อุปสรรค และพฤติกรรมลดผลกระทบจากการใช้สารเคมีทางการเกษตร เพิ่มขึ้นกว่าก่อนการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$) พบว่าการจัดโปรแกรมประยุกต์จากแบบแผนความเชื่อด้านสุขภาพพร้อมกับแรงสนับสนุนทางสังคมต่อการปฏิบัติตน ในการป้องกันอันตรายจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกร หลังการทดลอง กลุ่มทดลองมี การรับรู้โอกาสเสี่ยงจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช การรับรู้ความรุนแรงจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช การรับรู้ประโยชน์จากการปฏิบัติตนเพื่อป้องกันอันตรายจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช และพฤติกรรมการปฏิบัติตนในการป้องกันอันตรายจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช เพิ่มขึ้นกว่าก่อนการทดลอง และเพิ่มขึ้นกว่ากลุ่มเปรียบเทียบ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.01$)^{11,12}

ข้อเสนอแนะ

1. บุคลากรทางด้านสาธารณสุขสามารถนำผลจากการวิจัยครั้งนี้ไปใช้เป็นแนวทางในการวางแผนปรับปรุงและส่งเสริมการป้องกันตนเองจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรหมู่ที่ 1 บ้านหุบบอน ตำบลเขาคันทรง อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรีต่อไป
2. บุคลากรทางด้านสาธารณสุขสามารถ นำผลการวิจัยไปใช้ในการดำเนินการป้องกันความเสี่ยงของเกษตรกรที่มีผลเลือดอยู่ในระดับปกติและปกติถึงหมู่ที่ 1 บ้านหุบบอน ตำบลเขาคันทรง อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี เพื่อการกระตุ้นให้มีพฤติกรรมป้องกันอย่างสม่ำเสมอ
3. การวิจัยนี้มีข้อจำกัดเรื่องรูปแบบที่ดำเนินการทดลองในกลุ่มเดียว เนื่องจากข้อจำกัดด้านเวลา และพื้นที่ทำการศึกษา ดังนั้น เพื่อให้ผลการวิจัยมีความน่าเชื่อถือมากขึ้น ควรดำเนินการโดยมีกลุ่มควบคุม หรือ 2 group pre-post test และดำเนินการอย่างต่อเนื่อง เพื่อพิสูจน์ตัวบ่งชี้ทางพฤติกรรม โดยการตรวจหาสารเคมีในเลือด (โคตินเอสเตอเรส) อีกครั้งหลังการทดลองอย่างน้อย 6 เดือน

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณผู้อำนวยการและเจ้าหน้าที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านหุบบอน ตำบลเขาคันทรง อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรีทุกท่านที่ให้การสนับสนุนพื้นที่ในการศึกษาข้อมูล ขอขอบคุณเกษตรกรหมู่ 1 บ้านหุบบอน ที่สละเวลาในการเข้าร่วมโปรแกรมการประยุกต์ใช้ทฤษฎีแบบแผนความเชื่อด้านสุขภาพในการป้องกันตนเองจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ขอขอบคุณอาจารย์ญาณันธร กราบทิพย์ ที่กรุณาสละเวลาให้ความรู้ ให้คำปรึกษา ข้อเสนอแนะ ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล เพิ่มเติมเนื้อหา เพื่อให้มีความครอบคลุมและแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ

เอกสารอ้างอิง

1. กองโรคจากการประกอบอาชีพ กรมควบคุมโรค. รายงานสถานการณ์การเฝ้าระวังด้านสารเคมีปี 2562 รอบ 6 เดือนหลัง (1 กรกฎาคม – 31 ธันวาคม 2562). [internet]. 2019. [cite 2020 January 21]; Available from <http://envocc.ddc.moph.go.th/contents/view/1030>.
2. รณชัย โตสมภาค.ผลกระทบของสารเคมีการเกษตรต่อสุขภาพของเกษตรกรและผู้บริโภค : แนวทางในการควบคุมการใช้สารกำจัดศัตรูพืชเพื่อสร้างความมั่นคงทางสุขภาพของผู้ประกอบการภาคเกษตรกรรมและผู้บริโภค [internet]. [cite 2021 January 21]; Available from https://www.parliament.go.th/ewtadmin/ewt/parliament_parcy/ewt_dl_link.php?nid=29268
3. บัณฑิตยิ ดงเขียน, พิมพรรณ รัตนโกมล, อัสวเดช สละอวยพร, และมณฑาทิพย์ สุรินทร์อากรณ. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการป้องกันอันตรายจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกร จังหวัดชัยนาท.วารสารการพยาบาลและการศึกษา. 2560;10(4):117-122.
4. Becker, MH. and Maiman, LA. A new approach to explaining sick role behavior in low-income population American of Public Health. 1997;3: 330-336.
5. John W. Best and James v. Kahn. Research in Education. 1998, 8th edition. MA: Allyn and Bacon.
6. พงษ์พร ดนญ. ปัจจัยที่สัมพันธ์กับพฤติกรรมการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่ส่งผลต่อสุขภาพ ของเกษตรกรที่ปลูกข้าวโพด ตำบลสถาน อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน. วิทยานิพนธ์สาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาเอกการจัดการ การสร้างเสริมสุขภาพ, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์; 2560.
7. ปณวัตร สันประโคน. ผลของโปรแกรมการป้องกันอันตรายจากการใช้ยาฆ่าแมลงของชาวนาไทย ในอำเภอสองพี่น้อง จ.สุพรรณบุรี. วารสารการพยาบาลและการดูแลสุขภาพ. 2560;35(4): 89-97.
8. Bloom, BS. Taxonomy of Education Objective, Hand book 1; Cognitive Domain. 1975. David Mckey CO., Inc. New York.

9. พรทิwa ทบคลัง และพรณี บัญชรหัตถกิจ.ผลของโปรแกรมส่งเสริมความรู้ด้านสุขภาพต่อการ
ใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชในเกษตรกรปลูกมันสำปะหลัง อำเภอเสิงสาง จังหวัดนครราชสีมา. วารสาร
สุศึกษา. 2562; 42(1): 80-92.
10. พุทธมาศ สังกัน. ผลของโปรแกรมส่งเสริมสุขภาพต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเสี่ยงจากการใช้
สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรปลูกข้าวนาปรัง ตำบลเพ็ชราม อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์.
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม; 2561.
11. ขวัญธิดา ทองภูบาล. ประสิทธิภาพของโปรแกรมสุศึกษาโดยการประยุกต์ใช้แบบแผน ความเชื่อ
ด้านสุขภาพร่วมกับแรงสนับสนุนทางสังคมต่อพฤติกรรมการป้องกันอันตราย จากการใช้สารเคมี
กำจัดศัตรูพืชในเกษตรกรปลูกสวนยางพารา ตำบลสวาท อำเภอเลิงนกทา จังหวัดยโสธร.
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม; 2555.
12. สุนทรี ปลั่งกมล. การพัฒนาแนวทางการลดใช้สารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกร
ตำบลหนอง ขาว อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา. วารสารวิจัยราชภัฏพระนคร.
2558;10(2):134-144.